

Konferencje duchowieństwa dekanatów kowelskiego i lubemelskiego diecezji łuckiej 1927-1939, wprowadzenie i opracowanie Maria Dębowska, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Kolbuszowej, Lublin 2015, ss. 168.

Publikacja stanowi krytyczne wydanie materiałów konferencji dekanalnych dwóch dekanatów diecezji łuckiej. Wspomniana diecezja w latach 1798-1925 połączona była unią personalną z diecezją zytomierską. W wyniku traktatu ryskiego z 1921 r., kiedy to granica polsko-sowiecka przecięła teren diecezji, w 1925 r. na mocy bulli papieskiej, rozwiązano unię personalną diecezji łuckiej i zytomierskiej. Diecezja łucka objęła tereny państwa polskiego. Nowym biskupem łuckim został w 1925 r. ks. Adolf Piotr Szelażek.

Dekanat kowelski w 1920 r. składał się z 11 parafii. Osiem lat później wchodziło w jego skład 19 parafii. W 1928 r. ordynariusz diecezji wydzielił z dekanatu kowelskiego osiem parafii, tworząc nowy dekanat lubomelski, uzasadniając to koniecznością sprawniejszego zarządzania tą jednostką terytorialną diecezji łuckiej.

Niezwykle istotne znaczenie dla funkcjonowania diecezji łuckiej miał synod zorganizowany przez bpa A. Szelażka w 1927 r. Jego postanowienia regulujące kwestie prawne, liturgiczne i zagadnienia społeczne, były obowiązujące dla rządców parafii diecezji. Statuty synodalne normowały częstotliwość i przebieg konferencji dekanalnych, które służyły m.in. do wprowadzania w życie postanowień synodalnych. Zgodnie z nimi konferencje dekanalne miały być zwoływane cztery razy w roku. Pierwsza nich miała być zorganizowana zawsze w czwartek lub piątek po Popielcu. Pozostałe trzy konferencje odbywały się w terminach uzgodnionych na poprzednich konferencjach. Porządek konferencji obejmował odprawienie mszy św. na rozpoczęcie zjazdu, odczytanie listu św. Pawła do Tymoteusza, ustaw synodalnych, wygłoszenie referatów przygotowanych przez duchownych, rozpatrywanie tzw. kazuśów oraz demonstracje poprawnego szafowania sakramentami czy też innych zagadnień liturgicznych. W konferencji dekanalnej mieli obowiązek uczestniczyć rządcy parafii (proboszczowie, administratorzy, wikariusze) oraz prefekci szkolni i kapelani.

Konferencje duchowieństwa dekanatów kowelskiego i lubomelskiego odbywały się zazwyczaj w Kowlu, ze względu na łatwiejszy do niego dojazd niż do Lubomla. Ostatnia wspólna konferencja odbyła się w 1935 r. Od tego czasu w każdym dekanacie konferencje odbywały się osobno. Po odbyciu każdej konferencji spisywany był protokół, a relację z jej przebiegu dziekan wysyłał do kurii diecezjalnej.

Wydaniu źródłowemu towarzyszy katalog duchowieństwa pracującego w dekanatach kowelskim i lubomelskim, zawierający podstawowe dane o księżach i

zajmowanych przez nich stanowiskach w dekanacie. Dodatkowo zamieszczono spis wszystkich duchownych z dekanatu kowelskiego i lubomelskiego. Publikację wieńczą indeksy: osób i miejscowości oraz spis 30 fotografii, dołączonych do książki.

Przedstawione wydanie krytyczne omawianego źródła, przygotowane przez M. Dębowską ma fundamentalne znaczenie do poznania przeszłości diecezji łuckiej w XX wieku, która w wyniku drugiej wojny światowej uległa unicestwieniu.

ks. Stanisław Librowski, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Dział II. Dokumenty w kopiariuszach oraz innych księgach. Tom 12. Akta nominacji i instalacji prałatów i kanoników Kapituły Katedralnej we Włocławku, uzupełnił ks. Witold Kujawski, cz. II, nr XXXVIII-LXXIII, Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, Włocławek 2015, ss. 190.*

Publikacja jest kontynuacją serii wydawanej przez ks. S. Librowskiego w latach 1999-2002. Ukazało się wówczas 11 tomów poświęconych dokumentom znajdującym się w kopiariuszach. Kolejny, dwunasty tom miał zawierać kopie dokumentów związanych z nominacjami do prałatur i kanonii kapituły katedralnej we Włocławku. Ks. S. Librowski pracował nad kolejnym tomem inwentarza do swojej śmierci, planując wydanie go w dwóch częściach. Część pierwsza miała dotyczyć księgi z Archiwum Diecezjalnego we Włocławku *Acta venerabilis Capituli Wladislaviensis* [...], obejmująca lata 1578-1623 (luka w latach 1595-1597). Ks. S. Librowski podawał kolejno, według zapisów, najważniejsze wiadomości o osobach przyjmowanych do kapituły na podstawie akt danej osoby, dając każdej wiadomości kolejny numer rzymską cyfrą. Część pierwsza objęła 99 zapisów dotyczących poszczególnych osób. Każdy zapis dzielony był jeszcze na część zawierającą informację o prowizji czyli mianowaniu kanonika oraz część podającą krótką wiadomość o danym kanoniku czy prałacie. Oprócz tego zamieszczono opisy przyjęcia na urząd kolejnych biskupów włocławskich: Hieronima Rozrażewskiego, Jana Tarnowskiego, Piotra Tylickiego, Wojciecha Baranowskiego, Macieja Pstrokońskiego, Wawrzyńca Gembickiego i Pawła Wołuckiego.

Ponieważ brakuje w zbiorze Archiwum Diecezjalnego we Włocławku następnej księgi od 1623 r., druga część przedstawianego tomu opracowana jest na podstawie księgi *Liber institutionum ac installationum praelaturas et canonicatus cathedralis ecclesiae Vladislaviensis* [...] zawierającej wpisy z lat 1725-1778. Ksiądz S. Librowski doprowadził drugą część inwentarza do numeru 37, dotyczącej Franciszka Kanigowskiego z 1742 r.

Dokończenia przerwanej śmiercią ks. S. Librowskiego dzieła, podjął się ks. Witold Kujawski, jego następca w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Uzupełnił pozostałe części inwentarza oraz przygotował do druku część przygotowaną przez ks. Librowskiego w maszynopisie. Łącznie w inwentarzu ujęto 172 zapisy o prałatach i kanonikach włocławskich.

Inwentarz został zaopatrzony w alfabetyczny wykaz opracowanych osób (w dwóch częściach) oraz informacji wydawcy o instytucjach krajowych i zagranicznych oraz osobach prywatnych, które otrzymały 12 tom kopiariuszy.

Ks. Marian Brudzisz CSsR, *Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Założenie Misji i przewodnik po zespołach. Archives de la Mission Catholique Polonaise de France. La fondation de la Mission et le guide pour le recherches dans ses archives*, Wydawnictwo Homo Dei, Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym, Kraków-Lublin 2015, ss. 328.

Polska Misja Katolicka we Francji sięga korzeniami końca XIX wieku. W tym okresie liczba Polaków z czasu Wielkiej Emigracji malała z upływem lat. Również duszpasterstwo polskojęzyczne we Francji, które od 1842 r. w Paryżu prowadzone było przez zmartwychwstańców, uległo zawieszeniu w 1904 r. Powodem likwidacji placówki duszpasterstwa polskiego były m.in. problemy finansowe, walka francuskiego rządu masońskiego z zakonami od roku 1901 oraz malejąca liczba wiernych polskojęzycznych. Wtedy też archiwum zmartwychwstańców zostało wywiezione przez nich z Paryża do Rzymu i Wiednia.

Pod koniec XIX wieku do Francji zaczęli napływać licznie Polacy – emigranci ekonomiczni. Pochodzili oni głównie z zaboru pruskiego i austriackiego (z Galicji). Od 1908 r. liczba ich zaczęła drastycznie rosnać, by w roku 1931 osiągnąć 500.000 osób.

Emigrantami byli nie tylko robotnicy, ale i inteligencja, która odbywała różne staże zawodowe, studenci szkół wyższych itp. Polacy najczęściej podejmowali prace w górnictwie, przemyśle i wielkich gospodarstwach rolnych. Dla rosnącej liczby emigrantów niezwykle palącym problemem było zapewnienie im duszpasterstwa w języku polskim.

W 1903 r. został mianowany przez abpa Paryża nowy rektor Misji Katolickiej ks. Leon Postawka. Ze względu na swój wiek i inne przeszkody nie mógł rozwinąć akcji duszpasterskiej. W 1908 r. Maria Zamoyska założyła organizację „Opieka Polska”, która oprócz troski o sprawy socjalne robotników Polskich, zajmowała się też zapewnieniem duszpasterstwa polskiego, opłacając m.in. utrzymanie kapłanów. Natomiast książę Witold Czartoryski w latach 1909-1911 opłacił utrzymanie zaproszonych do pracy duszpasterskich polskich Misjonarzy św. Wincentego á Paulo. Potrzeby religijne emigrantów zaspokajali również kapłani odwiedzający Francję.

W 1922 r. Episkopat polski, po wcześniejszych konsultacjach z francuskim episkopatem, zdecydował o powołaniu Polskiej Misji Katolickiej (PMK) we Francji, obejmującej całe polskojęzyczne duszpasterstwo w tym kraju. Należy podkreślić, że była to zupełna nowość duszpasterska w Kościele katolickim, która stała się wzorem dla organizowania misji w innych krajach. Na czele PMK stanął ks. Wilhelm Szymbor ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego á Paulo. Siedzibą PMK był kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Paryżu. Misja otrzymała również w 1922 r. swój statut, zatwierdzony przez kard. E. Dalbora i bpa E. Chaptala oraz w 1924 r. PMK podlegała jurysdykcyjnie episkopatowi Francji. Biskupi miejsca mianowali polskich duszpasterzy, którzy byli skierowani przez Rektora PMK. Zwierzchnikiem duchowym emigracji był Prymas Polski.

W celu usprawnienia administracji i duszpasterstwa w 1925 r. PMK została podzielona na cztery dekanaty. Powołano również Radę Misji, składającej się z Rektora i czterech duszpasterzy. W 1927 PMK posiadała 33 stałe placówki i 50

kapłanów. W 1931 r. było nieobsadzonych 13 duszpasterstw. Natomiast w 1939 r. PMK posiadała 57 stałych duszpasterstw oraz 62 pracujących księży.

Dużą pomocą w pracy polskim duszpasterzom przychodziły siostry zakonne: szarytki i sercanki. Również zakony męskie: palotyni, oblaci i chrystusowcy, pracowali ofiarnie wśród emigrantów polskich. W 1924 r. episkopat polski zdecydował, że corocznie z każdej diecezji będzie wysyłany jeden ksiądz do pracy w PMK.

Do głównych zadań Misji należała troska duszpasterska nad polską emigracją we Francji. Polegała ona na podtrzymywaniu życia religijnego i jego rozwój w każdym duszpasterstwie polonijnym na terenie Francji. Oprócz posługi sakramentalnej, katechizacji dzieci, księża zakładali bractwa i organizacje religijne.

Innym zadaniem PMK było podtrzymanie więzi z Ojczyzną, z jej językiem, kulturą i zwyczajami. Zakładano bowiem, że z czasem emigranci będą wracać do Polski, co też miało miejsce w czasie II RP. W związku z tym zakładane były stowarzyszenia narodowe (m.in. Polskie Zjednoczenie Katolickie, Związek Harcerstwa Polskiego we Francji, Związek Sokołów we Francji). Powołano również do życia gazety: „Polak we Francji” i „Narodowiec”.

Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji przechodziło zmienne losy. W czasie drugiej wojny światowej część dokumentów przejęły okupacyjne władze niemieckie. W latach 70. XX wieku część archiwaliów zostało wybrakowanych. Od roku zaś 1973/1975 archiwum było w zasadzie niedostępne, choć mogło skorzystać z niego kilku historyków. Niektórzy z nich wypożyczali akta na zewnątrz, co spowodowało ich zaginięcie. Dodatkowo w 1992 r. część akt uległo zniszczeniu przez zalanie piwnic w których były przechowywane oraz w 2001 r. w czasie transportu z Paryża do La Ferté.

Archiwum zostało uporządkowane w latach 1972-1973 przez prof. Stanisława Litaka. Jednak podczas jego ponownej wizyty w 1975 r. okazało się, że archiwalia są niedostępne, a dodatkowo wiele z nich uległo zniszczeniu. Dopiero w 2005 roku ks. M. Brudzisz rozpoczął porządkownie akt złożonych w La Ferté, na prośbę ks. Stanisława Jeża, Rektora PMK we Francji. Przedstawiany przewodnik po zasobie jest owocem jego wieloletniej pracy. Aktualnie archiwum PMK we Francji liczy 67 m.b. i 3.609 j.a.

Tadeusz Oracki, *Bibliografia scalonych spisów zawartości czasopism za lata 1966-2012. Tematyka humanistyczno-społeczna*, Seria wydawnicza „Scientia et Veritas”, Gdańsk 2014, ss. 148.

Prezentowana bibliografia stanowi według jej autora, uzupełnieniem i kontynuacją wydawnictwa Czesława Gutrego, który wydał bibliografię scalonych spisów zawartości czasopism w 1953 roku. Ze względów m.in. edytorskich T. Oracki ograniczył się tylko do tematyki humanistyczno-społecznej. Ponieważ klasyfikacja nauk humanistycznych i społecznych często jest niekonsekwentna (np. kartografia, geografia) w bibliografii uwzględnił historię kartografii oraz niektóre działy geografii. Autor przyjął w swoim dziele podstawowe założenia bibliografii Cz. Gutrego, opuścił jednak indeks osobowy, sygnatury przy poszczególnych ty-

tułach, nazwy wydawców przy wydawnictwach zwartych i obszerne adnotacje. Uproszczone również indeks rzeczowy podając tylko numery poszczególnych tytułów.

Bibliografia obejmuje nie tylko czasopisma w języku polskim, ale również w językach obcych, których tematyka dotyczy Polski. Uwzględniono nie tylko czasopisma naukowe, ale i popularno-naukowe, społeczno-kulturalne, literackie i regionalne. Pominięto natomiast zapisy elektroniczne i dostępne tylko w rękopisach i maszynopisach. Autor uzupełnił również bibliografię Cz. Gutrego, o pozycje sprzed 1965 r. które wówczas nie zostały ujęte.

Prezentowana bibliografia stanowi niezwykle cenną publikację, mająca charakter podstawowego źródła dla pracowników nauki, bibliotekarzy oraz wszystkich humanistów.

Opracował Artur Hamryszczak

Kościół Lubomelski, wstęp i opracowanie Maria Dębowska, Lublin 2015, ss. 105.

Niniejsza publikacja jest edycją tekstu kroniki parafialnej z Lubomla (diecezja łucka), której oryginał jest obecnie przechowywany w Oddziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Kronika napisana została w połowie lat trzydziestych XX wieku przez ks. Stefana Jastrzębskiego, ówczesnego dziekana lubomelskiego. Autor kroniki uwzględnił w niej nie tylko informacje na temat parafii i kościoła ale również miasta, powiatu oraz znanych osób pochodzących z Lubomla. Najcenniejsze wszakże wiadomości dotyczą opisu kościoła i jego wyposażenia, co wydaje się cenne dla współczesnych badaczy z uwagi na późniejsze bezpowrotne zniszczenia wojenne i powojenne tych obiektów sakralnych. Świątynia parafialna pod wezwaniem Św. Trójcy powstała za czasów Władysława Jagiełły, później była wielokrotnie przebudowywana i ostateczny kształt barokowy – będący przedmiotem niniejszego opisu – przybrała w XVIII wieku. W opisie terenu kościelnego uwzględniono również stary cmentarz parafialny poszerzony w 1921 roku, na którym znajdowała się drewniana kaplica cmentarna. Publikację uzupełniają aneksy oraz unikatowe fotografie ówczesnie istniejącego kościoła oraz zabudowań przykościelnych.

Wykazy osób z akt parafialnych diecezji pińskiej do 1947 roku, t. 3, oprac. ks. Waldemar Witold Żurek, Lublin 2015, ss. 1041.

Kolejny tom *Wykazów* stanowi trzydziesty trzeci numer publikacji naukowych wydawanych w ramach Biblioteki Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Na zawartość tomu składają się dane osobowe z dziesięciu parafii byłej diecezji pińskiej. Są to parafie: Kosów Poleski (parafia Trójcy Przenajświętszej i Świętego Krzyża), Kroszyn (Parafia Bożego Ciała), Lenin, Linowo, Lubieszów (parafia św. Jana Ewan-

gelisty, Łachwa, Łunin (parafia Przemienienia Pańskiego), Łuniniec (parafia św. Józefa), Malkowicze, Mikaszewicze.

Publikację uzupełnia wykaz sieci parafialnej diecezji pińskiej z 1935 roku. Obecne opracowanie, podobnie jak wcześniejsze skierowane jest przede wszystkim do potomków ludności polskiej mieszkającej na kresach wschodnich przed 1947 rokiem oraz genealogów.

Bp Edward Białogłowski, ks. Sławomir Zych, *Dobre drzewo rodzi dobre owoce... Zarys dziejów parafii rzymskokatolickiej w Rozborzu Okrągłym, Rzeszów 2015, ss. 140.*

Publikacja stanowi trzydziesty czwarty numer Biblioteki Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Na jej zawartość składają się cztery rozdziały. Pierwsze dwa dotyczą dziejów parafii rozborskiej (pierwotnie greckokatolickiej), którą tworzyły cztery miejscowości: Rozbórz Okrągły, Rozbórz Długi, Rzeplin, Czudowice. Rozbórz Okrągły jest najstarszą znaną miejscowością w obecnej gminie Pruchnik, obok nieistniejących już dzisiaj Uherzec. Pierwotnie nazywany był Rozborzem Starym. Kolejny rozdział dotyczy spraw duszpasterskich parafii tj. życia sakramentalnego i liturgicznego, nauczania moralnego wiernych oraz innych form duszpasterskiej posługi. Dwa ostatnie rozdziały prezentują sylwetki duchownych związanych z Rozborzem Okrągłym, zarówno tych, którzy pracowali na omawianej placówce parafialnej w przeszłości jak i obecnych. Do omawianego wykazu biograficznego duchowieństwa dołączono również nazwiska księży wywodzących się z parafii Rozbórz Okrągły. Publikację uzupełnia bibliografia oraz ilustracje.

Opracował Daniel Kiper